

rint —: «Elvben ki kellene mondani, hogy a hol polgári iskola még nincs, ott nem szabad gymnasiumot (tehát egységes középiskolát sem) állítani».

A mi pedig az egységes középiskolára, valamint a polgári iskolára igen üdvös lenne, az az, hogy: csoportosítani kellene a rajzot, írást, éneket és tornát olyan értelemben, hogy délelőtt (8—11 óráig) lennének az elméleti tárgyak, míg délután (2—5 óráig) a fentjelzett művészeti tárgyak és a torna. A szabadkézi rajzra nézve az is nagyon kívánatos lenne, ha megszakítás nélkül osztatnék be két-két órára. Ezt kívánja különösen a rajzolással járó festés, mert festéket keverni, a festést megszáradni hagyni, valamint mindenkinél minden órában javítani, utasítást adni egy óra alatt nem lehet.

Az egységes középiskola magasabb hivatalnoki pályára és egyetemre, a polgári iskola pedig a gyakorlati, iparos, kereskedő, gazdasz és alsó hivatalnoki pályára készítse elő a tanulókat. A rajz pedig e keretben foglaljon helyet az általános műveltség szempontjából, de az új polgári szakiskolában az ipari pályára való tekintettel épen fősúly fektetendő rá, hogy így az iparos izlése megneemesedjék, s az iparból —
MŰVÉSZI IPAR LEGYEN.

SNIKÓ JÓZSEF.

VÁLASZ LENGYEL SÁNDOR ÚR ÉSZREVÉTELEIRE,

«a kereskedelmi szakoktatás reformja» ügyében.

A «Magyar Pædagogiai Társaság» 1892. nov. 19-én tartott felolvasó ülésének lefolyása — az előttem fekvő jelentés szerint — eléggé igazolta álláspontom helyességét és elégtételül szolgál, hogy az ottan fölszólalt kiváló tanférfiak nagyobbreszt osztoztak nézetemben. Jelen válasz célja egyedül az, hogy L. S. úr egyik-másik tévedését földerítvén, ezzel is némileg hozzájáruljak a szakoktatás vitás kérdésének tisztázásához, de különösen, nehogy vitánk — a mint azt a felolvasó-ülésen hangoztatták — csakugyan kanapéprocessusnak vagy a polgári és kereskedelmi iskolák béka-egér harczának lássék. Kitérek tehát azon kísértés elől, hogy L. úrnak apró csipkedéseire és előkelő gúnyolódására válaszoljak, mert nem hivatásom, hogy bármely iskola védője gyanánt szerepeljek, fölszólalásomban sem valamely iskolafaj iránti rokonszeny, vagy másik iránti ellenszeny vezetett, hanem mint a szakoktatás igénytelen munkása, tíz évi tapasztalataimra támaszkodva, tisztán a szakoktatás ügyét szem előtt tartva mondtam el nézeteimet. És itt rejlik épen az elvi különbség közöttem és L. úr között. Én a szakoktatás kérdéseit önmagában véve, függetlenül és tekintet nélkül bármely iskolafajra

tartom szem előtt. Lengyel úr minden érvelése mögött pedig ott áll a polgári iskola és annak sorsa. Szerintem a jelenlegi szervezet mellett kereskedelmi akadémiáink sem felelnek meg a czélnak, L. úr ez ellenében azt igazolja, hogy ő a vezetése alatt álló polgárral kapcsolatos kereskedelmi iskoláját igyekezett úgy átalakítani, hogy az önálló kereskedelmi iskolák niveauját elérje és azt hiszi a többi is ugyanezt tette. Én L. úr iskoláját és egyáltalában a fővárosiakat nem támadtam, de igenis azon kapcsolatos kereskedelmi iskolákat, melyek mint értesítőjük mutatja, nem igyekeztek a kellő niveauzt elérni. Nem igyekeztek pedig azért, mert olyan helyeken vannak, a hol az absolute lehetetlen. Csak a helyzet illusztrálására hozom föl, pl. a homonnai iskolát, melynek értesítője szerint több hónapon át a német nyelvet az ottani izr. tanító, a francziát pedig — tanerő hiányában — senki sem tanította. Ezekre az iskolákra pedig L. úr maga is mondja, hogy kezdettől fogva nem volt barátjok. Főlöszleg volt tehát a polgári iskolák mellett oly nagy apológiát tartani, azokat én nem bántottam és nagyon sajnálom, hogy L. úr úgy tüntetett föl, mintha én a polgári iskoláknak, vagy azok tanárainak ellensége volnék. Én a tanárt és tanítót minden működési körben nagyon meg tudom becsülni és távol áll tőlem, hogy bárkit is megbántsak.

Jelenlegi szakoktatásunk hiányait eléggé föltárták a kereskedelmi szakiskolák beadványai, de még nyiltabban a kereskedelmi kamarák.

A kamarák panasza: a gyenge nyelvismeret és különösen a német nyelv ismerete, az irodai munkálatokban való járatlanság és különösen kevés gyakorlati élet iránti érzék. Ez a kereskedők, a főnökök panasza. Azonban a szakoktatás emberei tovább mennek, ők nem a főnököt, hanem a magyar kereskedelem ügyét tekintik. Minél szélesebb körűvé válik a kereskedő tevékenysége, minél nagyobb tere nyílik a vállalkozásnak, annál inkább előáll a szakoktatás ama hivatása, hogy ne csak jó irodatiszteket, hanem a magyar kereskedelemnek oly művelt, szakképzett egyéneket neveljen, kik majdan az életben feladatuk és műveltségök magaslatán álljanak. A magyar kereskedelem ügye pedig — az hiszem — elég fontos, hogy erre törekedjünk és iskoláinkat úgy szervezzük, úgy rendezzük, hogy a mi specialis viszonyainknak megfelelő kereskedőket tudjanak nevelni.

Nagyon furcsa tehát L. úr azon kijelentése, hogy őt nem aggasztja, tanítványai milyen életpályára lépnek, hogy semmiféle közép- és szakiskola ezzel nem törődik, őszintén sajnálom, mert komoly pædagogus, egy intézet vezetőjének ajkáról hangzott el. Szerény nézetem szerint az iskolának nagyon is kötelessége arra ügyelni, hogy ifjait oly szakképzettséggel bocsátja-e ki az életbe, hogy azt a helyet, melyre hivatottak, betölthessék, hogy olyan ifjakat adjunk a kereskedelemnek, a milyenekre an-

nak szüksége van. Hiszen L. urnak jobban kell tudnia, hogy hazánk jövője, a világversenyben való megállhatása épen attól függ, vajjon képesek leszünk-e oly kereskedői nemzedéket nevelni, mely a százados tradíciókkal szakítva ne a hivatalokban keressen menedékhelyet, hanem szakképzettségével segítségére legyen a nemzetnek eme létért való küzdelmében.

A gyakorlati tárgyakra, a nyelvekre nagyobb időt kell tehát fordítanunk a nélkül, hogy az általános műveltséget előmozdító tantárgyakat mellőzzük vagy elhanyagoljuk. Ezt pedig a jelenlegi keretben nem tehetjük, mert ez még nagyobb túlterhelést vonna maga után. Ez pedig megöklöje ifjúságunknak: ez az oka, hogy ifjúságunknál a valódi tudás helyébe zavart, homályos, felületes ismeret lép, mely azonnal elmosódik, mihelyt az iskolai «drill» megszűnik.

Lengyel úr erre már ismét egy furcsa theoriát állít föl. Szerinte túlterhelés ott létezik, *a hol a szaktanároknak tudományuk előadására hetenkint nagy óraszámot engedünk.* Hiszen az köztudomásu dolog, hogy a túlterhelést a sok két órás tárgy mozdítja elő, a midőn a tanár, hogy tananyagát végezhesse, előad, de nem tanít. Már pedig semmi sem veszélyezteti jobban az ifjúság értelmi fejlődését, mint a meg nem emésztett, meg nem érett anyagalmaz bemagoltatása.

A mondottakból logikailag következik, hogy a szakiskolák tanfolyamát bővítenünk kell, s így nincs más kivezető út, mint a négy éves kereskedelmi iskola.

Ezt ellenzi L. úr s minden további érvelés helyett utal a budapesti II. kerületi polg. és középkeresk. iskola értesítőjében és az «Országos Közoktatási Tanács» előtt *pædagogiai, didactikai és praktikus szempontokból* bőven kifejtett nézeteire. Nagyon sajnálnám, ha az Országos Közoktatási Tanács előtt kifejtett nézetei azonosak volnának az említett értesítőben foglaltakkal, mert azok «pædagogiai és didactikai» becsét legjellemzőbben illusztrálja nézeteinek egyik sarkpontja: «Szerény nézetem szerint az első módozat (t. i. 3 éves tanfolyam) elfogadása mellett *csakis az óraszám leszállítása volna szükséges és nem egyszersmind a tananyag leszállítása*». Az eddigi elismert túlterhelést tehát azzal akarja ellensúlyozni, hogy még nagyobb tananyagot magoltassunk be. Ez lehet helyes hasonszenvi gyógyításmód, de nem hiszem, hogy pædagogiai eljárás volna.

De hogy lehetne praktikus az olyan óratervezet, mely a német nyelvre nézve a Közokt. Tanács javaslata szerint is szükséges órátöbbletet leszállítani és a francia nyelvet plane heti két órában akarja taníttatni? Az összes külföldi kereskedelmi iskolákban minden idegen nyelvre heti 5—6 órát szánnak és L. úr praktikus óraterve 2—3 órát jelöl ki. Vagy talán itt is a túlterheléstől fél, azért nem akar óraszámot adni?

A praktikus tanterv a kereskedelmi levelezésre az egész tanfolyamon keresztül összesen heti három órát szán (II. évf. 2 óra, III. évf. 1 óra), kereskedelmi ismeret csak az alsó évfolyamon heti 2 órát. Hiszen a kereskedelmi ismeret és levelezés a szakoktatás egyik kiváló oszlopa. A kereskedelmi ismeret bevezeti az ifjút az üzleti élet mechanizmusába, fokozatosan föltárja a világkereskedelem képét. A levelezés az üzleti élet alapja és összefoglalja a szakismeretek egész anyagát. Vegyük hozzá, hogy magyar, német, francia nyelven kell leveleznie, ismernie kell az üzleti élet technikáját, az üzleti nyelv és irány sajátosságait és mindazt heti 1—2 órában? Ilyen tervet csak az készíthet, a ki az üzleti életet, annak természetét, szükségleteit egyáltalában nem ismeri.

Lengyel úr nézeteinek megokolását az említett értesítőben aphoristikusan rövidséggel nyolcz pontban foglalja össze. Sajnos, hely szűke miatt ezen aphorizmákkal nem foglalkozhatom bővebben. De egy világossá vált előttem, az, hogy más iskolát akar L. úr, és más iskola lebeg az én szemem előtt. L. úr egyszerűen irodák részére gyakornokokat képző iskolát akar, ezért elégnék tartja a szakismeretek elemeit, hiszen szerinte a gyakorlati élet úgyis megtanítja őket arra, a mire szükségök van. Én a kereskedelmi iskola elé sokkal magasabb célzt tűzök ki. Én az ifjuban a leendő kereskedőt látom, a ki mint fontos társadalmi faktor, mint a polgári elem legjelentékenyebb osztályának tagja, nemzeti missiót lesz hivatva teljesíteni. Előttem Magyarország jövője lebeg, mely most bontakozik ki agricultur állapotából és ipari, kereskedelmi állammá csak úgy lehet, ha a világkereskedelemben pozíciót tud elfoglalni. Erre a missióra készítsük elő ifjainkat; ezért kell oly iskola, mely ne közlegényeket, hanem törzskari tisztet tudjon nevelni.

Ezért nem bánja L. úr, akárhány kereskedelmi iskola keletkezik, és csakugyan, ha gyakornokképző-intézetet akarunk, tökéletesen mindegy, ha az az iskola akár a fő- és székvárosban, vagy akár — Píripócson áll fenn. De ha az a helyes cél, mely előttem lebeg, akkor rendezzük be iskoláinkat úgy, hogy föladatuknak teljesen megfelelhessenek. Legyenek azok élén kiváló szakférfiak, kik általános műveltség mellett tantárgyuk speciális módszerét is ismerjék. Legyen az iskola ellátva technológiai, áruismereti, kereskedelmi ismereti gazdag gyűjteményekkel, legyenek oly városokban, melyek a kereskedelem góczpontjai, s tegyük meg mindazt, a mi az ifjuban az üzleti élet iránti érdeket neveli, akkor nagyon, de nagyon gazdagok leszünk, ha tiz ilyen iskolánk lesz.

Lengyel úrnak azonban kedvencz témája oly kereskedelmi iskola, mely alatt polgári iskola van. Sőt annyira beleszeretett ezen eszméjébe, hogy a gymnasium és reáliskola negyedik osztályából jövő tanulókat csakis fölvételi vizsga mellett venné föl. Értsük meg egymást, ha L. úr egy újonnan szervezendő iskolafajt contemplál, mely a jelenlegi polgári

iskolától elűtő tantervvel tisztán a kereskedelmi iskoláknak szolgálja előkészítőül, akkor nézetét föltétlenül helyeselném, föltéve, hogy abban is szaktanárok működnének. Ez esetben nem volna más, mint a müncheni községi kereskedelmi iskola mintájára szabott iskola, mely növendékeit az elemi iskolából veszi föl és hat év alatt előkészíti a kereskedői pályára. De akkor többet követel, mint én, mert én megelegedném, ha csak egy évi előkészítő osztály volna, melyben a szaktanár kiegyenlíthetné a különböző előkészültséggel bíró tanulók ismereteit, és előkészíthetné az anyagot a felsőbb osztályok részére. De ne mondja azt senki, hogy a jelenlegi polgári iskola legjobb előkészítő a kereskedelmi iskolák részére. Oly iskola, mely a német nyelvet heti két órában, a francziát egyáltalában nem tanítja, oly iskola, mely mai szervezetében maga sem tudja, mily irányban nevelje ifjait, nem lehet a kereskedelmi iskola legjobb előkészítője.

Végül még egy pár szót a felügyelet dolgában. Ha helyesli L. úr, hogy a kereskedelmi iskolában kizárólag középiskolai képesítéssel (természetesen szakképesítéssel kiegészítve) bíró tanárok működjenek, sőt saját szavai szerint ebben látja a baj orvosságát, miért akarja ezen iskolákat mindenáron a népiskolák körében hagyni, mert hiszen egyedüli érve, miért maradjanak a kir. tanfelügyelő felügyelete alatt, tisztán az, hogy ezen iskolák népoktatási intézetekhez kapcsolódnak. Föltétlenül szükség volna egy központi főigazgatóra, a ki a hasonló iskolák között az egyöntetűséget, összhangot helyreállítaná, a kellő irányt megadni tudná és a ki a szakoktatás valódi célját, szem előtt tartva az összes felügyelete alatt álló szakiskolákat, arra a színvonalra emelné, hogy a feladatuknak megfeleljenek.

Végül csak azt a megjegyzést, hogy az irodalmi vitatkozásban nem a hang, hanem az érvek sulya dönt; jövőre tehát több érvet és kevesebb hangot.

SZÁNTÓ SAMUEL.

FELELET.

Emez észrevételekre végleges válaszom ez:

1. Alapos szakoktatás megfelelő, általános ismereteket nyújtó előiskola nélkül lehetetlen; ilyen iskolát egy előkészítő osztály nem pótolhat. Valamely szakiskolának előkészítő iskolája céljánál fogva jelenlegi viszonyaink között csak a polgári iskola lehet, akár a szakiskolához van kapcsolva, akár nincs.

2. Általános tapasztalás középiskoláinkban, hogy a nyelvet, különösen az élő nyelvet az iskolában, legyen bár a heti óraszám 5—7, úgy megtanítani nem lehet, hogy azt a tanulók nagy része írásban és szóban